

Yttrande av Judiska centralrådet över SOU 2017:60 Nästa steg- Förslag för en stärkt minoritetspolitik

Den judiska gruppen upplever att samhällsutvecklingen på flera sätt är oroväckande. De många terrorattentaten mot judiska institutioner i Europa från våldsbejakande islamister tillsammans med en utveckling där populistiskt färgade grupperingar, grupperingar vars gemensamma nämnare varit att motsätta sig det pluralistiska samhällsbygget är trender som väckt stor oro hos den judiska gruppen.

Vi noterar att extrem nationalism växer till sig i delar av Europa och med avnämare i Sverige (Vit makt, Nordiska Motståndsrörelsen) och att en normalisering av alternative right rörelserna är på gång. Utvecklingen i USA under Donald Trumps presidentskap har inte gjort saken bättre.

Judiska centralrådet har beretts möjlighet att yttra sig över SOU 2017:60 Förslag för en stärkt minoritetspolitik. I ljuset av en oroande samhällsutveckling kan den judiska gruppen inte nog understryka vikten av att skyddet för de historiska minoriteterna fortsättningsvis upprätthålls och förstärks. Vi välkomnar därför regeringens initiativ till denna utredning då ett förstärkt skydd för de nationella minoriteternas rättigheter är mycket viktigt för oss. Nedan följer Judiska centralrådets svar på de områden som Judiska centralrådet finner mest angelägna.

Sammanfattning av Judiska centralrådets viktigaste påpekanden

Judiska centralrådets synpunkter på utredningen kan sammanfattas i följande punkter:

- Jiddisch bör benämnas som ett kulturarvsspråk då det framförallt används som ett kulturarvsspråk och inte till vardags.
- Staten bör, som en del av minoritetspolitiken, ta ett betydligt större ansvar den judiska gruppens säkerhet eftersom säkerhetssituationen kraftigt försämrar den judiska gruppens möjligheter att ta del av våran kultur.
- Betoningen och preciseringen av samråd samt förslaget om ökat stöd till riksorganisationer ser Judiska centralrådet mycket positivt på.
- Krav på samverkan med minoritetsorganisationer bör införas i kultursamverkansmodellen.
- Minoritetsskola bör införas som en särskild skolform.
- Positivt att regleringen av språk i äldreomsorgen kompletteras med att särskilt beakta de äldres behov av att kunna upprätthålla sin kulturella identitet
- Positivt till förslaget om krav på vårdutbildningar om att förmedla kunskap om de nationella minoriteternas hälsosituation
- Positivt till förslaget om att ge Riksantikvarieämbetet, Myndigheten för kulturanalys och Statens historiska museer ett tydligare uppdrag att inkludera de nationella minoriteterna i deras arbete
- För att öka kunskapen om de nationella minoriteterna bör regeringen undersöka möjligheten om särskilda forskningsanslag för forskning kring de nationella minoriteterna

Judiska centralrådet övergripande bedömning av betänkandet

Judiska centralrådet anser att betänkandets analys och förslag i huvudsak är bra och om förslagen antas av regering och Riksdag kommer de att stärka minoriteternas ställning i Sverige. Utifrån den judiska minoritetens perspektiv är dock många av förslagen tandlösa och det saknas viktiga förslag för att stärka den judiska minoriteten i Sverige.

Betänkandet och minoritetslagstiftningen är ofta fokuserad på språkliga rättigheter. För den judiska gruppen är de språkliga rättigheterna inte lika viktiga som rätten till sin kultur. De flesta judar i Sverige varken pratar eller förstår Jiddisch. Jiddisch ska framförallt ses som ett kulturarvsspråk som används vid vissa tillfällen och i vissa sammanhang. I en tid där nationella minoriteters rättigheter allt oftare ifrågasätts är det andra frågor som är mer angelägna för den judiska gruppen, till exempel frågor om kultur, säkerhet och utbildning.

Kapitel 3 överblick och övergripande bedömningar

I avsnitt 3.5.1 (s. 59) finns en kortfattad beskrivning av den judiska minoriteten i Sverige. I beskrivningen tas framförallt judarnas utsatta säkerhetssituation upp. I texten konstateras att den judiska och romska gruppen har en utsatt säkerhetssituation och nämner att den judiska föreningen i Umeå lagt ned sin verksamhet på grund av att de aktiva i föreningen inte känner sig säkra. Enligt artikel 6 i ramkonventionen har Sverige förbundit sig att vidta lämpliga åtgärder för att skydda personer som riskerar att utsättas för hot på grund av sin identitet. Utredningens analys stannar dock vid att konstatera att detta inte enbart är en minoritetspolitisk fråga och avsnittet om den judiska minoritetsgruppen avslutas med att konstaterandet att judars säkerhet, i likhet med alla andra medborgare, främst är ett ansvar för de brottsbekämpande myndigheterna.

Judiska centralrådet delar inte utredningens bedömning om rörande att säkerhet inte är en del av nationella minoritetspolitiken. Judar i Sverige är som individer oftast inte utsatta för hot och kränkande behandling. Anledningen till detta är att de flesta judar inte visar sin judiska identitet när de rör sig utanför den egna gruppen. Judiska institutioner är dock under ett betydande hot från olika våldbejakande extremister, framförallt från våldsbejakande islamister och högerextrema. Detta innebär att judiska individer är framförallt utsatta för risk när de är möts i grupp.

Judiska organisationer (till exempel församlingar, kulturorganisationer och skolor) får idag lägga en mycket stor andel av sin budget på säkerhet för de evenemang som genomförs och många evenemang kan inte genomföras på grund av att kostnaden för säkerhet blir för stor. Detta trots att mycket av säkerhetsarbetet görs med hjälp av frivilligkrafter. Det statliga stöd som idag ges till judiska organisationer är endast inriktat på säkerhetsinstallationer och inte till personal. Detta är bekymmersamt för de judiska organisationerna då det framförallt är personalkostnaderna för evenemang som tynger de judiska organisationernas ekonomi.

Eftersom Sverige är förbundet, enligt ramkonventionen att dels vidta lämpliga åtgärder för att skydda nationella minoriteter, dels att främja förutsättning för nationella minoriteter att ta del av och utveckla sin kultur, anser Judiska centralrådet att säkerhetsfrågorna borde ägnats ett betydligt utrymme i betänkandet. Judiska centralrådet anser även att staten bör ta ett avsevärt större ansvar för att skydda den judiska minoriteten.

Kapitel 4 Samråd och delaktighet

Judiska centralrådet välkomnar den precisering av definitionen samråd som återfinns i betänkandet. Vi ser även mycket positivt på förslaget om en kraftig höjning av statsbidragen till riksorganisationerna för att kunna möta de förväntningar på samråd som lagstiftningen stipulerar. I de flesta kommuner finns inte någon judisk representation vilket innebär att trycket på de centrala organisationerna ökar betydligt om allt fler kommuner vill ha samråd med judiska organisationer.

Samverkan på kulturområdet

Betänkandet saknar tyvärr förslag om samverkan på kulturområdet. Kultur är en mycket viktig verksamhet för de judiska organisationerna, eftersom kulturen för många utgör det sammanhållande kittet är det statliga och kommunala stödet ofta av mycket stor vikt.

Judiska centralrådets erfarenheter av landstingens syn på den judiska kulturen är inte positiv. Det stöd som beviljats har oftast varit mycket begränsat och ofta missriktat då det inte gått till de mest dynamiska verksamheterna. Skälen till detta är, enligt vår mening, att det saknas grundläggande förståelse och kunskap om den moderna judiska kulturen och att landstingen därför inte fattar beslut som gynnar vår kultur. Perspektivet på de nationella minoriteternas kultur är ofta präglad av en föråldrad syn där – om stöd ges – så ges det endast till kultur som är av bevarande och konserverande karaktär. För att en minoritets kultur ska överleva krävs bevarande insatser, men även insatser som syftar till utveckling, innovation och samverkan med andra.

Erfarenheterna från Statens kulturråd är betydligt bättre än erfarenheterna från landstingen. Skälet, enligt vår mening är att Statens kulturråd under en längre tid har arbetat med särskild referensgrupp för de nationella minoriteterna och därigenom tillförsäkrat sig att de har tillräcklig kunskap om de nationella minoriteternas kultur för att tillse att deras kultur främjas på ett sätt som både skyddar som främjar förnyelse.

För att se till att de nationella minoriteternas kultur skyddas och främjas föreslår därför judiska centralrådet att det i 7 § i förordningen (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet fastslås att landstingen ska samverka med företrädare för de nationella minoriteterna. Detta skulle tillförsäkra att de nationella minoriteterna får möjlighet att utöva inflytande i framtagandet och utförandet av de regionala kulturplanerna.

Det är även nödvändigt att tillse att de nationella minoriteternas kultur får stöd genom kultursamverkansmodellen. Därför bör även nationella minoriteters kultur läggas till i listan i 8 § om de kulturområden som invånarna ska ha god tillgång till.

Kapitel 6 Skola och förskola

Utredningens förslag rörande förändringar i skollagen för skolor i förvaltningsområden lämnar Judiska centralrådet okommenterade då det inte finns något förvaltningsområde som inbegriper den judiska gruppen.

Judiska centralrådet skulle dock gärna se en förändring av skollagen där nationell minoritetsskola införs som en särskild skolform. Judiska skolor uppfattas ibland som konfessionella skolor då de följer det judiska året och uppmärksammar de judiska helgerna på samma sätt som allmänna skolor uppmärksammar kristna helger. Inom den judiska traditionen är det många gånger inte heller någon skillnad mellan kultur och religion vilket innebär att många av de kulturella uttrycken även kan tolkas som religiösa. De flesta barn på till exempel Hillelskolan i Stockholm har föräldrar som definierar sig som helt sekulära, detta innebär dock inte att de inte tycker att det är viktigt att barnen lär sig om de judiska traditionerna. Den svenska synen på åtskillnad mellan religion och kultur stämmer inte överens med den judiska. Inom den judiska kulturen ses religiösa handlingar som kultur- och identitetsuttryck och därmed icke-konfessionella för utövaren.

Judiska centralrådet anser att en ny skolform för nationella minoriteter – liksom idag finns för sameskolan – skulle vara en stor hjälp för judiska skolor då en sådan skolform borde innebära att en nationell minoritet kan undervisa om minoritetens kulturarv utan att riskeras bli klassificerad som en konfessionell skola. En sådan förändring i skollagen skulle kunna motiveras utifrån artikel 12 i ramkonventionen som om att vidta åtgärder som främjar utbildning för de nationella minoriteterna om sin egen kultur.

Betänkandet anser även att benämningen kulturarvspråk bör övervägas i utbildningssammanhang istället för modersmål. Judiska centralrådet anser att detta är mycket bra förslag då det knappt finns

någon ung i Sverige som har jiddisch som modersmål. Att tala om jiddisch som modersmål i utbildningssammanhang är därför inte rättvisande.

Kapitel 7 Äldreomsorg

Utredaren föreslår att utöka rätten till äldreomsorg på de nationella minoritetsspråken utanför förvaltningsområdena i den mån kommunen har språkkunnig personal. Vidare föreslås att regleringen av språk bör kompletteras med en föreskrift för kommunen att inom ramen för verksamheten särskilt beakta de äldres behov av att kunna upprätthålla sin kulturella identitet.

Judiska centralrådet ser positivt på dessa båda förslag. Vi gör dock bedömningen att bristen på jiddischtalande kommer innebära att det är mycket svårt att rekrytera jiddischtalande personal till våra äldreboenden. En ansats att rekrytera personal med judisk kulturell kompetens och förståelse för jiddischkulturen och jiddischuttryck skulle kunna tillgodose behovet av att upprätthålla den kulturella identiteten.

För äldre judar är det ofta mycket viktigt att de känner sig bekväma och trygga med den personal som hjälper dem. Många av de äldre judarna idag är överlevande från förintelsen och därmed traumatiserade. Med stigande ålder är det vanligt att deras ångestnivå ökar, inte minst i samband med demenssjukdomar. Att de personer som står för omvårdnaden har kulturkompetens – vilket inger trygghet och igenkännande – samt psykosocial kompetens är därför mycket viktigt. Att de personer som står för omvårdnaden har kulturkompetens och känner till de komplikationer som deras bakgrund innebär är därför mycket viktigt. Även för äldre judar som inte själva upplevt förintelsens fasor är det viktigt att stödet ges av personal som känner till och respekterar deras kultur.

De judiska församlingarna i Sverige bedriver alla särskild verksamhet som inkluderar hemstöd för dessa äldre överlevande från Förintelsen. Denna verksamhet bedrivs med endast ett marginellt stöd från stat och kommun. Detta hemstöd svarar mot behovet av kulturell kompetens och psykosocial trygghet i vardagen för äldre judar. Här utgör de judiska församlingarna en viktig resurs då det finns en samlad, koncentrerad judisk kulturell kompetens att tillgå. Med ett utökat stöd från stat och kommun skulle denna kompetens kunna utnyttjas mer utbrett och effektivt.

Kapitel 9 Hälso- och sjukvård

Judiska centralrådet gör bedömningen att de svenska judarnas hälsa är relativt god. Det finns dock särskilda riskfaktorer för den judiska gruppen. Exempelvis är till exempel bröstcancer betydligt vanligare bland judar med ashkenasisk bakgrund. I till exempel USA har detta föranlett att kvinnor med ashkenasisk bakgrund erbjuds mammografi oftare och från en tidigare ålder. Bland gruppen äldre är det även vanligt förekommande med post-traumatisk stress på grund av upplevelser under förintelsen. Av dessa skäl ställer Judiska centralrådet sig positivt till förslaget om krav på kunskap om de nationella minoriteternas hälsosituation på vårdutbildningar.

Kapitel 11 Kunskapshöjande och synliggörande åtgärder

Judiska centralrådet delar utredningens analys om att det är ett stort problem att kunskapen om de nationella minoriteterna är mycket låg. Många av de förslag som presenteras i utredningen anser Judiska centralrådet vara bra. Särskilt förslagen om synlighet inom kulturen och förslagen rörande förbättrad uppfyllelse av läroplanens målsättningar och kunskapshöjande insatser hos lärarna.

I betänkandet konstateras att det civila samhället har tagit ett stort ansvar för kunskapsspridningen i samhället om de nationella minoriteterna. De olika judiska församlingarna lägger mycket tid på att informera skolor, andra organisationer samt stat och kommun om den judiska gruppens villkor. Vi

håller därför med om att detta borde resultera i ett betydligt bättre stöd till riksorganisationerna. Ett sådant stöd skulle därmed kunna förenas med en skyldighet att upplysa allmänheten om sin kultur.

Vidare ställer sig Judiska centralrådet positivt till förslaget om att ge Riksantikvarieämbetet, Myndigheten för kulturanalys och Statens historiska museer ett tydligare uppdrag att inkludera de nationella minoriteterna i sin verksamhet. I skapandet av det moderna Sverige har minoriteternas kultur och kulturarv ofta osynliggjorts. Om statliga kulturmyndigheter istället valde att lyfta fram de nationella minoriteternas kulturarv skulle det betyda mycket både för de nationella minoriteterna och för det omgivande samhällets syn på de nationella minoriteterna.

Utöver förslagen som presenteras skulle Judiska centralrådet även gärna se mer forskning om de nationella minoriteterna på landets universitet och högskolor. Judiska centralrådet kan konstatera att forskningen om judarnas historia i Sverige förefaller ha minskat under senare år då färre akademiska texter om judarna i Sverige publicerats. Judiska centralrådet anser därför att regeringen bör undersöka möjligheten med särskilda forskningsanslag om Sveriges nationella minoriteter.

Isak Reichel

Genralsekreterare

Judiska centralrådet